

JEDINO GLUMAC S UŽITKOM PODNOŠI SMIJEH

PREMIJERE

RAZGOVOR

TEMAT

FESTIVAL

S POVODOM

NOVO O
STAROM

MEĐUNARODNA
SCENA

ESEJ

TEORIJA

VOX

HISTRIONIS

NOVE
KNJIGE

DRAMA

U jednom od svojih mnogobrojnih intervjua, Pero Kvrgić je kolegici Heleni Braut ispričao kako je on jednom gotovo zakasnio na predstavu *Tužne Jele* u kojoj igra ulogu Paroka. Netko je na Pilama (gdje se odigrava predstava) rekao: "Idem vidjeti što je s njim... možda je i umro." (Tiho ha, ha, ha)

Podsjetila me nehotice na to urednica koja toliko inzistira da razgovaramo upravo nas dvoje (kao da razgovori s osobama s većom međusobnom dobnom razlikom nisu kudikamo zanimljiviji!) kao da nas hoće ukoriti dok smo još na dohvat ruke. Bez obzira na to da je oduševljenije za taj posao moglo odavno splasnuti. Peri Kvrgiću zato što je – ako imate vremena pokušajte prelistati one koje čuva dokumentacija jednoga od dnevnih listova – dao nepregledno mnoštvo intervjua od onih u povodu nagrađenoga Kir Janje u glumčevoj 27. godini do najnovijih u prigodi njegova osamdesetoga rođendana koji se navršio 4. ožujka 2007. te mi kaže kako nema pitanja na koje još nije odgovarao. Što se mene tiče – *si parva licet cum magnum componere* – nisam prezasićena intervjuiima, jer sam ih svojemu, od Kvrgićeva ne baš mnogo kraćem radnom vijeku, objavila jedva desetak (s Ivom Hergešićem, Petrom Guberinom, Miljenkom Stanićem, Eugeneom Ionescom, Ivom Brešanom, Pao- lom Grassijem, Kostom Spaićem, Leom Košutom, Vladom Habunekom... i kao što to sada vidim, od ovdje spomenutih jedino je Brešan to preživio). Nikada se ni-

sam zavaravala da to znam dobro raditi, a moglo se pre-pustiti spretnijima.

Glumci svake epohe – piše Martin Esslin – imaju važnu ulogu u oblikovanju slike čovjeka u svome vremen- u i društvu. Pero Kvrgić toliko je prisutan u našim živo- tima da svatko ima svoj različit pogled na njega i osobi- ni osjećaj zahvalnosti (ili nemarne nezahvalnosti) prema njemu. Ne bi imalo smisla ponavljati što su drugi napi- sali o njemu, a ima i izvrsnih tekstova, među kojima su možda najpoznatiji redatelja Božidara Violića i akademi- ka Zvonimira Mrkonjića. Govori se da će producent pred- stave *U posjetu kod gospodina Greena*, koju su Pero Kvrgić i Luka Dragić odigrali već skoro 200 puta – usko- ro napokon objaviti izbor tekstova o slavnome glumcu. O kojemu još nema luksuzne monografije kao o sve većem broju njegovih glumačkih kolegica i kolega koji su se jamačno i sami oko toga potrudili. Kod Pere Kvrgića nije se moglo zamijetiti takvu inicijativu, a potencijalni suradnici monografije o njemu imali bi možda poseban respekt prema Kvrgiću koji je odnedavno sve više cije- njen i kao pisac. Pisati o Peri Kvrgiću, čini se, nikada neće biti kasno.

No kako je kazalište sve više na margini, i razgovori s glumcima sve se manje objavljuju. Oni koji teže viso- kim nakladama radije se bave svijetom televizije i estrade. Otkada se već nije pojavio novi svezak *Portreti um- jetnika u drami* u izdanju Hrvatskoga radija? Ima li kriti-

čar *Glasa Koncila* i književne revije *Marulić*, profesor Mirko Petravić, dolična nasljednika u svojim briljantnim intervjuiima s kazalištarcima u kojima je iz broja u broj toga časopisa iz osamdesetih godina sačuvano ne samo izvanredno mnogo krajnje pouzdanih podataka nego je na neki način iskazan i duh vremena u kojem su umjetnici djelovali, njihovim riječima oslikana kazališta i gradovi kakvih više nema. Možda se zato Mirko Petravić najviše bavio veteranima. Šteta što nije dobio vremena i za Emila Glada koji je ljetos sahranjen, za našu kaza- lišnu sredinu tako sramotno tiho kao da nije desetlje- ćima vrlo plodno djelovao u najboljem hrvatskom dram- skom ansablu. Mirko Petravić spriječio je mnogo sličnih teatrocidna.

U usporedbi s piscima, koji su manje izloženi prolaz- nosti od glumaca, a mnogo spektakularnije javno sla- ve sedamdesete rođendane, vaš je osamdeseti rođen- dan skromno obilježen, koliko sam primijetila samo ministarskom čestitkom i nekolicinom zanimljivih no- vinskih intervjua. S obzirom da proljetos o tome još ni- ste mogli govoriti, možda bi se kao novo moglo posta- viti pitanje o vašoj budućoj ulozi i zamoliti vas da je možda povežete s prethodno ostvarenim ulogama škr- taca, Kir Janjom Jovana Sterije Popovića i Moliereo- vim Harpagonom. Zanimljivo bi bilo od vas čuti i kakav je osjećaj prihvatiti se uloge Skupa poslije upravo po toj ulozi legendarnoga Izeta Hajdarhodžića.

P. K. Nitko nije toliko vezan uz Skupa kao Izet. Trideset godina, rekao bih. Joško Juvančić režirao će tu pred- stavu u splitskom HNK-u, ali još nismo počeli probe. Bio je tek dogovor. Predstava će biti *hommage* Izetu, a nas- tojat ćemo raditi drugačije. Nastupat ću sa splitskim glumcima, scenograf je Marin Gozde.

Jedna od mojih prvih uloga bio je Munuo u *Skupu* 1950., u HNK-u, redateljka Branka Gavelle. Skupa je igrao Jozo Petričić. Tada sam prvi puta progovorio du- brovački. Frano Čale je bio lektor. Gavelle mi je skakao u usta čim bih izgovorio prvu rečenicu, morao sam po- navljati tako dugo dok nisam pogodio točan ton, upravo onakav kakav on čuje ili u mašti zamišlja da čuje. Glu- mi, frfjaj, bodri me vičući: "Tako, tako, Pešekan." Dao mi je glumački nadimak Pešekan – morski pas. Gosto-

Nep. autor, *Advokat Pathelin*, Dramsko kazalište Gavelle, 1959.

vati smo s tom predstavom na Ljetnoj pozornici na poč- etku Dubrovačkih ljetnih igara 1950. i postigli lijep us- pjeh. Bilo je to posve različito od kasnije Spaićeve i Ize- tove predstave. Gavelle je radio patološkoga škrca i to uopće nije bilo smiješno. Kosta Spaić je u režiji napra- vio antigavelijanski zaokret, a Gavelle, tolerantan kakav je uvijek bio, to je odmah prihvatio. Prihvatio je i Bojana Stupicu koji je s velikom pompom došao iz Beograda – na dočeku je bio i gradonačelnik – kako bi svojim reži-

PREMIJERE
RAZGOVOR
TEMAT
FESTIVAL
S POVODOM

J. B. Molière, *Don Juan*, Zagrebačko dramsko kazalište, 1955.

E. Ionesco, *Stolice*, Zagrebačko dramsko kazalište, 1959.

R. Queneau, *Stilske vježbe*, Teatar &TD, Zagreb, 1968.

NOVO O
STAROM
MEĐUNARODNA
SCENA
ESEJ
TEORIJA
VOX
HISTRIONIS
NOVE
KNJIGE
DRAMA

jama u HNK-u konkurirao novom Zagrebačkom dramskom kazalištu. Bio je Stupica velik redatelj, ali posve različit od Gavelle, koji ga je ipak pozvao predavati na Kazališnoj akademiji. Stalno se raspitivao: "Kaj Kranjec dela?" (Trebalo li reci da je Bojan Stupica Slovenac?) A što se tiče škrtaca, jednu sam ulogu odbio. Ponudila mi je jedna banka da se dam snimiti kao Harpagon i izgovorim samo: Pare, pare... Nudena mi je prilična zarada. Nisam prihvatio kao ni pozive u televizijske sapunice.

Bez digresija, Pero Kvrčić ne bi bio on: Sretah neki dan, kaže, Kseniju Hajdarhodžić (Izetovu udovicu, također glumicu). A ona će mi u sav glas. (tu nastavi ženskim glasom): "Drago mi je što igraš Skupa. Ti ćeš sigurno biti bolji..." (Ha-ha!)

Glasoviti Kvrčićev "pogled odozdo", histrionski duh koji umije sve izvrnuti na smiješnu stranu, podsmijeh koji nije ni zao ni ciničan ni nadmoćan, nego nekako zaigran, stalno je prisutan i u ovom mojem krivicom slabo povezanom razgovoru. O sebi je u mnogim prigodama rekao da nije herojski tip. Jedna od njegovih blistavih uzrečica glasi: "Jedino glumac s užikom podnosi smijeh." U novije vrijeme rado govori: "Živjeti poslije sedamdesete – to je povlastica." Pripisuje te riječi starom kineskom mudracu. I nastavlja kako on ima i sreću što ga zovu glumiti... Djeluje pri tom iskreno, kao da zbija

ne zna kako je to uvijek sreća za one kojima se on odzove.

P. K. Igrao sam u komediji *Skup* i ulogu Zlatikuma u režiji Koste Spaica u predstavi Zagrebačkoga dramskog kazališta u kojoj je Zlatko Vitez debitirao kao Kamilo. Kada se danas govori o Držiću, rado se zanemaruje ulogu redatelja Mladena Škiljana koji je prvi režirao *Dunda Maroja* u obliku najbližem originalu.

Kada smo se telefonom dogovarali za ovaj susret, rekli ste da putujete u Pulu s predstavom *U posjetu kod gospodina Greena*, s tim da ste svaki dan ujutro i navečer na probama za novu predstavu pa sam pomislila da je to Skup...

P. K. Ne, još ne. U Dramekom kazalištu "Gavella", u premijeri koja će biti u prosincu, u Shakespeareovu *Snu lvanjske noći* koju režira Makedonac Aco Popovski, igram ulogu staroga Pucka.

Puck je star?

P. K. Da, on će u ovoj predstavi biti stari sluga mladoga gospodara kojega kao Tezeja i Oberona igra Hrvoje Klobučar. Moram biti stalno prisutan kao sjena. Tu je sve ispremiješano, ne zna se tko kome pripada. Redatelj je vrlo maštovit, pun ideja...

A o predstavi melodrame *U posjetu kod gospodina Greena*, koja posvuda oduševljava publiku izazivajući i smijeh i suze, Pero Kvrčić kaže:

Možda je dobro što nas je nova uprava onako grubo izbacila iz Teatra ITD. Bez ikakve najave jednoga su nam dana rekli da u njihovu prostoru više ne možemo raditi. Sellli smo se s pokusima kojekuda. No iz prkosa smo radili što smo bolje mogli... Da smo ostali u Teatru ITD, sigurno ne bi bilo ovako mnogo repriza.

Kada smo tako donekle iscrpili aktualnosti, nastajstvo za kavanskim stolom putovati kroz dio Kvrčićeva repertoara iz davnih dana. Posljednja zagrebačka premijera – bila je tih dana prazna drama *Krijesnice* Tene Štivičić – povela nas je u temu tzv. suvremene domaće drame.

P. K. U mojoj mladosti suvremene domaće drame uopće nije bilo. *Sedmorica u podrumu*, drama Slavka Kolara, bila je izuzetak. Režirao ju je Mato Grković, a ja sam uskočio u ulogu ustaše Stipe, rodom iz Like, koju je igrao Dragan Knapić. Sve su predstave morale biti strogo na političkoj liniji. Kakav je samo skandal nastao zbog drame *Kazna* Ivana Dončevića zato što se u njoj partizanska ilegalka (igrala ju je Ervina Dragman) zaljubila u ustaškoga potporučnika, kojega je vrlo šarmantno igrao Borivoj Šembera. Predstava je imala samo generalku, a

ja sam gledao upravo tu generalku. Režirao je Gavella u scenografiji Krste Hegedušića.

No u Zemaljskoj glumačkoj školi, koju je vodio Drago Ivanišević, imali ste više slobode. Neke su vaše predstave bile uvrštene i u redovan repertoar HNK?

P. K. *Ujak Vanja*. Režirao je naš profesor Tito Strozzi. Bila je sjajna predstava. Posve mlad, dobio sam ulogu starca, Profesora Serebrjakova. Izvrzna Sonja bila je Etta Bortolazzi. Vanju je igrao Sven Lasta, dadilju Nela Eržišnik, Jelenu Nada Kareš, Teljegina Mirko Merle. Čehov je tada za nas bio pravo oslobođenje od ideologije. Igrali smo napokon ne zastupajući nikakvu ideju, nego nastojeći prikazati život s njegove nesretne i tužne strane. No kako drama završava Sonjinim riječima o životu poslije života, prije nego što ćemo javno izvesti predstavu obratio nam se vrlo ozbiljno direktor škole, Drago Ivanišević: "Drugovi, jeste li za to da ostavimo ovakav kraj?" Ni on ni Strozzi nisu se usudili o tome odlučiti sami. Mi nismo imali ništa protiv. Predstava je bila tako uspješna da je uvrštena u stalni repertoar Maloga kazališta u Frankopanskoj. U svojoj kritici u časopisu *Republika* Marijan Matković proglasio ju je najboljom predstavom prve polovice sezone 1946./47.

U predstavama koje je režirao Mladen Škiljan ostvarili ste mnogo sjajnih uloga. Kako ste surađivali? Neki

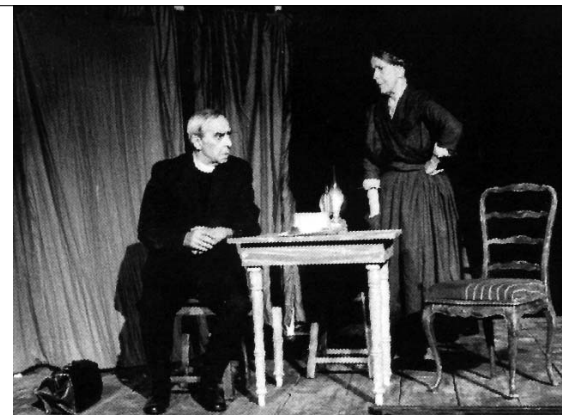

M. Krleža, *Vučjak*, HNK Zagreb, 1986.

N.V. Gogolj, *Revizor*, DK Gavella, Zagreb, 1986.

F. M. Dostojevski, *Ujakov san*, Stalna scena Moša Pijade, Zagreb, 1987.

M. Vodopić, *Tužna Jele*, Dubrovačke ljetne igre, 1994.

kažu da je on za razliku od drugih Gavellinih učenika bio odveć suzdržan...

P. K. Nije htio biti diktator. Naše *Scapinove spletke* imale su 266 repriza. Zaboravlja se da je Škiljan postavio i prvu plesnu dramu u nas, *Prije doručka* O'Neilla s glazbom Ive Maleca u koreografiji Čileanca Octavija Cintolesija, kojega Gavella nije podnosio, sa Semkom Sokolović koja je iza scene čitala tekst i plesačem Marijanom Jaguštem. Davala se ta predstava iste večeri kada i Ionescove *Stolice*, gdje sam se u režiji Koste Spaica upustio u onirično-apsurdnu tragičnu farsu devedeset-petogodišnjega Starog. Bio sam dijete u krilu svoje stogodišnje supruge Semiramide i dozivao majku, razgovarao s praznim stolicama, mojim gostima...

Bio je to veliki glumački uspjeh – vaša, Nele Eržišnik i Fabijana Šovagovića. I najugledniji kritičar Ivo Hergušić imao je samo riječi pohvale. Jedan od vrhunskih dometa u to vrijeme bila je i Beckettova drama *Svršetak igre* u režiji Mladena Škiljana...

P. K. Da, iste sam 1958. godine iz *Stolica* upao kao Beckettov Nagg u kantu za smeće. U susjednoj kanti bila je moja supruga Nell, Marija Kohn. Noge smo izgubili na dan našega vjenčanja u Ardenima, ostali su nam samo batrljci. Poput kakvogva posljednjeg Adama pričao sam šaljivu priču o stvaranju svijeta. Nell i ja kao ljud-

ske olupine imali smo bijelo obojena lica, naš slijepi Sin Ham (Josip Marotti) i njegov sluga Clov (Emil Glad) koji ne može sjesti bili su u licima crveni kao klaunovi.

Gledala sam više puta tu predstavu, uvijek je bilo puno studentske publike. Smijala sam se i plakala. Više ovo drugo. Stvarali ste najveću moguću usredotočenost u gledalištu. Bio je to neki čudan, posve nenadani ushit poraza i slavlja.

P. K. Anica Magašić u Ministarstvu kulture zaprijetila nam je da će nas bojkotirati. Mladen Škiljan je elokventno branio predstavu. Objavio je i esej naslovljen *Beckett kao afirmacija života*.

Kako je to primio Gavella?

P. K. Nije se izjašnjavao. Ali imao je razumijevanja za sve što su mladi dobro uradili. Sve je to često djelovalo poput antigavelljanskoga udara pod vodstvom Gavelle, što zvuči kao apsurd.

Od režiranja Krležine dramske legende *Kraljevo Gavella* je svojedobno bio odustao, a vi ste s redateljem Dinom Radojevićem ostvarili predstavu s kojom je ansambl Gavelle trijumfalno putovao po svijetu...

P. K. Poslije te premijere Mirko Vojković je zapitao Krležu: "Onda, što kažete?" Krleža mu je uzvratilo: "Hoćeš da ti rečem da sam ja napisal drek, a vi od toga napravili-

li pitu... Ne buš to od mene čul." Još je ogorčeniji bio poslije naše predstave *Vučjaka* kada je rekao da je to "jedno horizontalno i vertikalno nula".

Kao meni jedna od najdražih vaših uloga ostao mi je u sjećanju *Mockinpott* u drami Petera Weissa *Patnje gospodina Mockinpotta* u prepjevu Tomislava Ladana, režiji Božidara Violića s Krešimirom Zidarićem kao Wurstmom. Još mi je u ušima vaša replika: "I lijeva i desna, svaka je cipela čovjeku tjesna..."

P. K. *Mockinpott* je bio sinteza mogega glumačkoga rada. Moje osjećanje tragikomičnoga odgovaralo je tom tragikomičnom liku. Mnogo je toga utjecalo na tu moju ulogu: Zidarićeva i moja glumačka fantazija, Violičev redateljski rad na farsu, a s Georgijem Parom sam sedam godina prije *Mockinpotta* radio srednjovjekovne farse *Mesara iz Abevillea* i *Advokata Pathelina*. Bio je tu, dakako, i Zlatko Bourek i njegov utjecaj elemenata crtanog filma u kazalištu...

Jeste li ikada poželjeli biti redatelj?

P. K. Ne. Jer ne bih bio dobar redatelj. Za redatelja treba poseban talenat. Treba biti zavodnik, animator, onaj koji umije ujediniti ljude, oduševiti ih za zajednički posao... Ne vidim toga dovoljno u sebi. A treba biti i pedagog, onaj koji zna otkrivati talente.

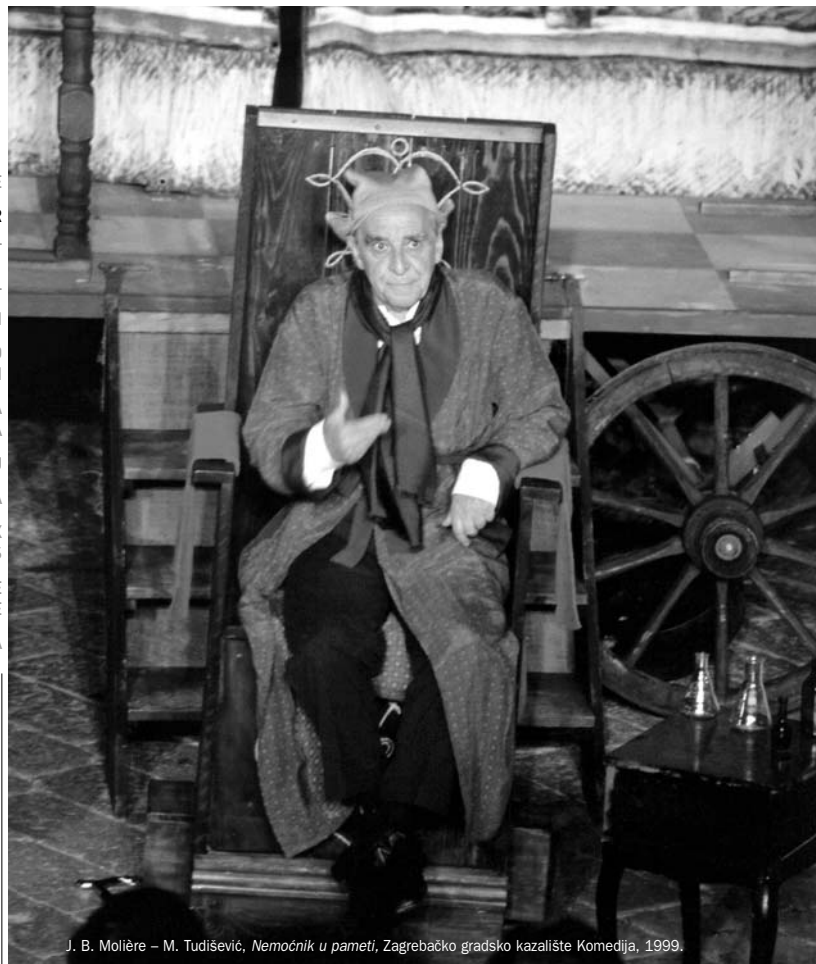
Poznajete li neuspjeh?

P. K. Kako da ne. Jako sam sumnjao u sebe i svoj talenat. A sumnjali su i drugi. Osobito na početku. Kada sam u predstavi *Milijunaškoga Napulja* Eduarda De Filippa u HNK-u s uspjehom odigrao epizodu jednoga maloga lopova (Amedeo – kaže Enciklopedija HNK-a), intendant Mirko Božić rekao mi je u četiri oka: "Sreća tvoja da si ovo napravio. Da nisi, teško bi te bilo spasiti od otkaza..." Neka komisija već je o tome valjda razgovarala. A ja sam se branio radeći na sebi sve više i više. No da nije bilo Branka Gavelle, našega odlaska iz HNK-a i osnivanja ZDK-a, odnosno Dramskoga kazališta "Gavella" ne znam kako bih završio. Mnogo sam radio, a imao sam i sreće.

Poznata je vaša povezanost s Rankom Marinkovićem čije ste likove utjelovili u *Zagrljaju*, *Gloriji*, *Politeiji*, odnosno *Inspektorovim spletkama* i *Zajedničkoj kupki*. No ostavimo to vašim čitateljima. Jer pokraj neiscrpane teme o vama kao glumcu, ima još jedna, jedva dotaknuta: Pero Kvrčić kao pisac. Poslije naših suvremenika iz kazališta, onih starijih i onih mladih, Mate Grkovića, Zvonimira Rogoza u suradnji s Pavlom Cindrićem, Ljudevita Galica, Elize Gerner, Jovana Ličine, Fabijana Šovagovića, Božidara Oreškovića, Zvonimira Zoričića, Zdenke Heršak, Božidara Smiljanica, Rade Šerbedžije,

Nele Eržišnik, Svena Laste, Anje Šovagović, Filipa Šovagovića, Elvisa Bošnjaka i onih koje sam nehotice previdjela, vi ste 2004. u izdanju Matice hrvatske kao drugu knjigu Biblioteke Vijenac objavili svoju prvu

knjigu *Stilske vježbe*. To je izvrsna knjiga. Sastavljena je od kolumni koje ste objavljivali u dvotjedniku *Vijenac* i koje, što se malo kada događa, na okupu u knjizi djeluju još uspješnije. Ne želim vam laskati, ali mislim

J. B. Molière – M. Tudišević, *Nemoćnik u pameti*, Zagrebačko gradsko kazalište Komedija, 1999.

R. Marinković, *Glorija*, HNK Zagreb, 2005.

W. Shakespeare, *San Ivanjske noći*, DK Gavella 2007.

PREMIJERE
RAZGOVOR
TEMAT
FESTIVAL
S POVODOM
NOVO O
STAROM
MEĐUNARODNA
SCENA
ESEJ
TEORIJA
VOX
HISTRIONIS
NOVE
KNJIGE
DRAMA

da je ta knjiga istinsko obogaćenje naše teatrološke literature, pisano na osobiti način u kojemu se dodiruju memoari i teorija, iskustvo i vizija, svjedočanstvo vremena i univerzalne težnje. Nedavno me iznenadilo otkriće da vi objavljujete svoje tekstove još od mladih dana. U omladinskom časopisu *Izvor* iz godine 1948. pročitala sam vaš opsežni članak o Stanislavskome i podulju kritiku drame vašega kolege glumca Jože Gregorina *Teški put staroga Mihala*. Oba teksta potpisana su imenom Petar Kvrgić.

P. K. Ja jesam Petar. Ali jednom sam na kazališnom plakatu pročitao da sam Pero. I tako je ostalo. U dokumentima sam Petar i to nikome ne smeta. No jednom u Trstu kada sam išao unovčiti nagradu što sam je na Festivalu Alpe – Jadran dobio od Talijana za ulogu u Krležinim *Zastavama*, morao sam obići pet banaka da bih podigao novac. Govorili su mi: "To niste vi." Ovdje nitko ne pravi probleme.

Da, surađivao sam u *Izvoru*. Na pisanje me još u glumačkoj školi kao naš profesor potakao Ranko Marinković. U *Izvoru* sam i nagrađen drugom nagradom koju sam dobio za esej o Čehovu iste godine kada je prvu nagradu osvojio Vlatko Pavletić za pjesmu. Ne treba se čuditi što glumci pišu. Sjećate li se kako je Eugenio Ionesco rekao kada je bio u Zagrebu: "Pisci i glumci – duhovni srodnici."

Među najljepšim stranicama Kvrgićevih (tiskanih) *Stilskih vježbi* one su o Dubrovniku. Autor kaže da ne

namjerava objaviti novu knjigu, ali kada se to pročita, morate pomisliti da možda sprema nešto drugo. Zauzstavljaju ga na ulici nepoznate Dubrovkinje i Dubrovčani i spontano s njime razgovaraju. Ti su tragikom i komikom natopljeni monolozi i dijalozi izvanredno dobro napisani, uzbudljivo živim dubrovačkim govorom. Kvrgić ih je sigurno izgovorio na glas prije nego što ih je stavio na papir, onako kao što mu je Ranko Marinković rekao da i on radi. O predstavi *Stilske vježbe* prigodom njezine 200. izvedbe (u svojoj 38. godini života dosegle su broj oko 1000, što je bez dvojbe svojevrstan svjetski rekord) Veselko Tenžera napisao je da u toj predstavi živi cio jedan grad, Zagreb. S obzirom na to da je Pero Kvrgić (nije ga uzalud Gavella zvao *Pešekan*) već odavno usvojio Raymonda Queneaua zajedno s Tomislavom Radičem i Tonkom Maroevićem koji su ga pohrvatili, bilo bi divno kada bi on možda mislio krenuti u nove, dubrovačke *Stilske vježbe*. Ne bi mu bilo teško naći partnericu. Osim njegove i Queneauove *stare* Lele Margitić među kandidatkinjama mogle bi biti i Žuža E., Milka P. K., Jasna A., Doris Š. K. i dr. A onda, kada bi i to izvanredno odjeknulo, možda bi se moglo zaroniti u (zlo) duh jednoga kajkavskoga grada (Zagreb to odavno više nije), možda Varaždina? Ako bi autor i glumac – ne daj Bože – usred posla odjednom pauzirao, ima li i može li ikada biti i gdje ikoga tko bi mogao *uskočiti* na njegovo mjesto? Mislim da nema. Ili kako reče Miroslav Krleža: *To od mene ne buš čul*.